

Nr 16.

Ankom till riksdagens kansli den 4 maj 1917 kl. 1/2 2 e. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om folkskolväsendet i de finsktalande delarna av Norrbottens län.

I en inom andra kammaren av herr *von Sneidern* väckt motion nr 204 hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t måtte företaga en fullständig utredning om folkskolväsendet i de finsktalande delarna av Norrbottens län och därefter till riksdagen inkomma med de förslag, som av denna utredning kunna föranledas.

I motionärens förslag till fullständig utredning om folkskolväsendet i de finsktalande delarna av Norrbottens län framhållles i främsta rummet önskvärdheten av arbetsstugors upprättande inom särskilt angivna orter. Enligt av motionären i detta avseende åberopade utredningar, verkställda av skolråden i de flesta finsktalande församlingarna och av folkskoleinspektörer, skulle icke mindre än nio nya arbetsstugor erfordras enbart i finnbygden för att bereda undervisning åt barn, vilka på annat sätt icke kunna erhålla någon ordnad sådan.

Motionen.

Motionen avser emellertid icke endast inrättande av nya arbetsstugor utan en fullständig utredning beträffande skolförhållandena i Norrbottens län, motsvarande den i maj 1915 slutförda utredningen om den svensktalande lappmarken. Härom yttrar motionären:

»Statsmakterna böra sättas i stånd att erhålla en verkligt ingående kännedom om här rådande förhållanden för vidtagande av de åtgärder, som eventuellt kunna befinnas behövliga. Det är sannt, att skolväsendet i dessa trakter intar en gynnad ställning i förhållande till den svenska lappmarken, men det är också sannt, att alldeles särskilda förpliktelser här åvila staten. Det nu till 225,000 kronor uppgående anslaget till »befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar» avser att befrämja det svenska språket och den svenska kulturen i gränsbygderna. Denna uppgift kan väl förenas med folkundervisningens allmänna syften, om nämligen undervisningsväsendet är av bästa beskaffenhet; i motsatt fall blir resultatet synnerligen otillfredsställande både vad beträffar språkkunskapen och folkundervisningen».

Den väg, man har att gå för erhållande av en tillfredsställande undervisning i dessa bygder, angives på följande sätt: Fullbordandet av systemet med fasta skolor och ett tillräckligt antal arbetsstugor eller skolhem att upptaga de avsides boende barnen, ävensom en lärarekår med förmåga att meddela en praktisk och åskådlig undervisning i och på riksspråket.

I avseende på vad motionären i övrigt anfört tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.

Historik.

Beträffande vad som hittills uträttats till främjande av undervisningsväsendet i ifrågavarande finnbygder vill utskottet framhålla följande.

Av stor betydelse för skolundervisningens befrämjande i dessa trakter har småskoleseminariet i Haparanda varit. Det inrättades 1875 och var ursprungligen avsett att meddela undervisning i ettåriga kurser. Dessa utökades 1877 till 2-åriga och 1890 till 3-åriga. 1907 tillkom folkskoleseminariet i Luleå. År 1874 beviljades förhöjda stipendier till sådana elever vid seminarierna i Härnösand, Umeå och Haparanda, vilka ägde kunskap i finska språket och förbundo sig att framdeles under viss tid tjänstgöra i finnbygden.

Sedan genom dessa åtgärder större tillgång till lärarekrafter beretts, började staten att på 1880-talet inrätta nya skolor i syfte särskilt att sprida riksspråket bland det uppväxande släktet. År efter år har antalet av dessa skolor ökats. I sina framställningar om inrättande av ytterligare skolor hade vederbörande stiftsstyrelse alltid kunnat vitsorda gagnet av

statsskololorna såväl beträffande undervisningen i dess helhet som deras förmåga att meddela kunskap i svenska språket.

Skolförhållandenas utveckling under de 30 åren från 1875 till 1905 belyses i någon mån av nedanstående tabell över antalet skolor under sagda period i Norrbottens län.

Norrbottens län.

Å r	Antal folkskolor			Antal småskolor			Antal skolhus
	Fasta	Flyttande	Summa	Fasta	Flyttande	Summa	
1875	19	18	37	7	90	97	52
1885	34	28	62	53	85	138	115
1895	61	11	72	100	144	244	171
1905	102	13	115	220	164	384	285

Ökningen har huvudsakligen kommit på finnbygden.

I underdånig skrivelse den 3 mars 1909 framlade domkapitlet i Luleå efter verkställd utredning ett omfattande förslag till omorganisation av skolväsendet bland de i rikets nordliga trakter bosatta finnarna. I denna skrivelse, som finnes intagen i 1911 års statsverksproposition, framhölls bland annat, att försvenskningens arbetet i Torne-dalen framskridit så långt, att befolkningen allmänt visade det mest livliga intresse för skolorna, förnämligast av önskan att för sina barn erhålla undervisning i att läsa och tala riksspråket. Detta betydde ett genombrott i folkets ditillsvarande uppfattning om det svenska språket och utgjorde den kanske mest betydelsefulla vinsten av det dittills bedrivna upplysningsarbetet i finnbygden. Det främsta önskemålet vore *helårsundervisning* åt alla finsktalande skolbarn, då det visade sig, att den vore ett oundgängligt villkor för bibringande av någon bestående kunskap i svenska språket. Emellertid vore det icke möjligt att få till stånd så många skolor, att tillfälle till skolgång kunde beredas alla skolpliktiga barn i dessa merendels ytterst glest befolkade trakter, varest byarna ofta låge miltals skilda från varandra och lika ofta räkna så få invånare och särskilt så ringa barnantal, att anordnandet av egen skola i en sådan by måste betraktas som en misshushållning; härtill komme, att antalet barn i skolåldern i en och samma by ofta kunde vara mycket växlande under olika år. Domkapitlet ansåg sig därför med styrka böra betona, att därest ett i möjligaste utsträckning fullständigt skolväsende skulle kunna anordnas i finnbygden,

inackordering av skolbarn måste ingå som ett synnerligen viktigt led i skolorganisationen. Så länge förhållandet vore, att den fattiga och avlägset boende befolkningen lämnades utan tillfälle att erhålla undervisning för sina barn, kunde icke något allmännare genombrott av det svenska språket och den svenska odlingen inom gränsorterna tänkas komma till stånd.

Det av domkapitlet framlagda förslaget förordades av Kungl. Maj:t och bifölls av riksdagen 1911. I sitt utlåtande i ämnet yttrade statsutskottet bland annat, att den på statsverket belöpande andelen av kostnaderna för ändamålet komme att betydligt överstiga det bidrag, som staten enligt vanliga grunder haft att lämna till ifrågavarande skolor, men då vederbörande kommuner komme att för sina skolutgifter betungas i den grad, att deras ekonomiska bärkraft icke skäligen kunde anses tåla en hårdare belastning, ansåg sig utskottet böra tillstyrka förslaget. Förslagsanslaget till skolväsendet i finnbygden höjdes sålunda från 90,000 till 150,000 kronor, varigenom enligt domkapitlets utredning skulle möjliggöras inrättande av 36 statsskolor, därav 6 folkskolor, 27 mindre folkskolor och 3 småskolor, med villkor att församlingarna skulle inrätta 1 folkskola, 8 mindre folkskolor och 2 småskolor.

Den år 1911 beslutade nya anordningen kunde emellertid på grund av mellankommande omständigheter icke i någon nämnvärd grad tillämpas under år 1912. För detta år hade utgifterna å anslaget icke uppgått till mer än i runt tal 127,000 kronor. Under år 1913 däremot uppgingo de till över 223,500 kronor, som ansågs närmast motsvara det föreliggande behovet. Med anledning härav föreslog Kungl. Maj:t vid 1915 års riksdag anslagets höjande från 150,000 till 225,000 kronor eller med 75,000 kronor, vilket anslag av riksdagen beviljades.

Genom den av riksdagen år 1911 beviljade anslagsförhöjningen kunde statsskolorna ökas till 85 folkskolor, mindre folkskolor och småskolor, alla fasta.

Anslaget till främjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar utgår icke enbart till direkt understöd åt folkskolor. Utom anslaget till arbetsstugor utgingo exempelvis år 1913 anslag till följande med folkskoleväsendet beslätade ändamål: till anordnande av bygdekurser och folkbibliotek m. m., till missionsskolan i Lannavara, för inackorderande vid skolan av finsktalande barn, till finsktalande barns inackorderande viss kortare tid i helsvensk bygd, till lärares och lärarinnors i finnbygden auskultation i övningsskola vid något av rikets seminarier, för utgivande av lantbrukslitteratur med jämnlöpande svensk och finsk text.

Den skolform, man väsentligen varit hänvisad till vid undervisningsverksamhetens bedrivande här uppe, har varit den mindre folkskolan. Detta sammanhänger med de säregna ortsförhållandena. Resultatet av undervisningen vid de flyttande folkskolorna var mycket klen, beroende därpå att när barnen under 8 månader i hemmet aldrig hörde svenska talas, de snart glömde bort det mesta av vad de inhämtat under de 4 månaderna i skolan. För att undanröja dessa olägenheter inrättades fasta skolor med längre undervisningstid. Men naturligtvis var det icke möjligt att inrätta fullständiga folkskolor i varje by med så litet barnantal som 8 eller 10. På sådana platser måste den mindre folkskolan med helårsläsning komma till användning. Enligt vad erfarenheten visat, har resultatet av undervisningen vid dessa mindre folkskolor i allmänhet varit gott, och särskilt ha de lärarinnor, som utgått från Haparanda seminarium, kunnat glädja sig åt stor framgång. På grund av befolkningens gleshet torde man nog länge få räkna med nödvändigheten av mindre folkskolor.

En stor roll vid uppfostringsarbetet i dessa trakter ha de s. k. arbetsstugorna spelat. Dessa voro ursprungligen avsedda att vara endast tillfälliga och hade uppstått med anledning av de svåra förhållandena under nödåret 1902, men det visade sig snart, att intresset och offervilligheten för dessa anstalter fortfor, varför deras verksamhet fortsattes. I dem intagas fattiga barn i regel från de mest avlägsna byarna och lägenheterna, varefter tillfälle till annan skolgång icke kan beredas, och i dessa arbetsstugor fortgår undervisningen hela läsåret.

På undervisningsresultatet ha givetvis inverkat de ofta bristfälliga metoder, som begagnats vid språkundervisningen. Olägenheterna härav komma emellertid att avhjälpas genom införande av en metodisk läsebok, utarbetad av professor K. B. Wiklund i Uppsala.

Av ovanstående framgår, att statsmakterna visat stor offervillighet, när det gällt främjandet av skolväsendet i dessa bygder. Men på grund av här rådande säregna förhållanden torde det kunna ifrågasättas, om icke ännu mera kunde och borde göras i detta avseende.

Vid övervägande av frågan, huruvida en utredning i motionens syfte bör företagas, har utskottet sökt att för sig klargöra de principer, som för densamma borde vara ledande.

En mera energiskt driven undervisning i svenska språket bör enligt utskottets uppfattning icke åsyfta att undertrycka eller utrota finskan, utan i stället att befolkningen i denna gränstrakt må sättas i tillfälle att få lära sig att tala två språk. Målet är sålunda att bibringa alla uppväxande barn färdigheten att praktiskt använda svenska språket för sina behov. Allt som kan innebära eller få sken av förtryck mot befolkningen där uppe bör omsorgsfullt undvikas. Någon ovilja mot en på svenska språket

meddelad undervisning eller svenska språkets utbredning över huvud torde icke någonstädes förefinnas, tvärtom har från flera håll framställningar inkommit till vederbörande om erhållande av sådan undervisning. Man talar med tacksamhet om densamma, och de äldre ha känt det som en stor brist, att de icke kunnat svenska vid de tillfällen, de kommit i beröring med folket i svenskbygden eller i sina rent borgerliga förhållanden haft behov av kännedom om detta språk.

Utredningen torde närmast böra gå ut på att utröna, vilka platser ännu sakna ett ordnat skolväsen, vidare huruvida en del mindre folkskolor på något folkrikare orter skulle kunna förvandlas till folkskolor, samt slutligen på vilka ytterligare platser skolhem eller arbetsstugor skulle kunna inrättas.

Enligt utskottets mening bör den utredning, som här är i fråga, anförtros åt domkapitlet i Luleå, som för denna verksamhet ådagalagt stort intresse, och om utredningen skulle visa — såsom antagligt är — att ännu större uppoffringar från statens sida krävas för upphjälpande av undervisningen i dessa trakter, skola statsmakterna säkerligen icke undandra sig dem. Men på samma gång måste staten ställa motsvarande krav på kommunernas egen bärkraft. Enligt vad utskottet inhämtat äro vissa kommuner i dessa trakter visserligen hårt skattetyngda, men på andra däremot torde man kunna ställa något större krav.

En viss inblick i förevarande kommuners ekonomiska förhållanden lämna nedanstående uppgifter, hämtade ur Statistisk årsbok 1917, som i dagarna utkommit. Överkalix' kommun har medtagits, ehuru den finska befolkningen inom nämnda kommun är relativt fåtalig.

	Kommunalskatt	K o m m u n e n s	
	1914.	tillgångar 1914	skulder 1914
	Kr. pr 100 kr.	Kronor	Kronor
	inkomst.		
Överkalix	12,20	99,398	52,660
Gällivare	5,00	1,393,915	739,659
Nedertorneå	6,53	90,939	29,759
Karl Gustav	7,50	20,368	6,091
Övertorneå	7,92	77,393	61,644
Hietaniemi	8,70	18,939	—
Korpilombolo	9,00	16,610	2,802
Tärendö	15,00	18,361	532
Pajala	12,36	61,309	41,101
Junosuando	21,38	22,006	—
Jukkasjärvi	2,37	930,438	419,906
Karesuando	10,01	12,008	—

Utskottet anser, att i en eventuellt blivande utredning bör ingå en undersökning angående ifrågavarande kommunernas större eller mindre behov av understöd från statens sida för detta ändamål.

På grund av vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa,

att andra kammaren för sin del ville besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t måtte företaga en fullständig utredning om folkskolväsendet i de finsktalande delarna av Norrbottens län och därefter till riksdagen inkomma med de förslag, som av denna utredning kunna föranledas.

Stockholm den 27 april 1917.

På utskottets vägnar:

NILS HELGER.

Vid förevarande ärendes slutbehandling ha närvarit: herrar *Helger, Welin, Andersson* i Skrädene, *Andersson* i Milsmaden, *Stenudd, Lingström, Rydholm, Hedström, Olsson* i Ramsta och *Julin*.
